

DE DANSKE JØDER SKULDE MYRDES 10. MAJ

Overrabbiner, Dr. Friediger fortæller om vore jødiske Landsmænds Ophold i Nazisternes Kæmpe-Ghetto og om den planlagte Forbrydelse, som Tysklands Kapitulation forhindrede

Da Afdelingschef Hvass og Dr. Henningsen hviskede Hilsener fra Kongen og Biskop Fuglsang Damgaard i Øret paa Dr. Friediger ved Siden af den tyske Vagt

Ved PETER PETERSEN

Det kan nu røbes, at Nazisterne i Berlin havde planlagt en fuldstændig Tilintetgørelse af alle Jøder, som befandt sig i tysk Fangenskab i Theresienstadt. Dermed vilde i Virkeligheden stort set alle Jøder i Tyskland være blevet udslettet af de Levendes Tal, idet de fleste andre allerede da var blevet dræbt enten i Gaskamrene eller ved Sult og Tortur. Saaledes kom kun ca. 400 af Norges ca. 1400 Jøder tilbage.

Det var til Theresienstadt, de danske Jøder blev ført om Formiddagen den 2. Oktober 1943 efter Tyskernes Overfald paa dem. Kun Tyskernes Kapitulation og den deraf følgende Forvirring reddede de godt halvtreds Tusind Jøder, som da befandt sig i Lejren, fra Døden.

Sensationelle Dokumenter paa Nazisternes Kontor

Denne sensationelle Oplysning fremsatte Overrabbiner, Dr. M. Friediger i Gaar i en Samtale med B. T.s Medarbejder. — Vi fik først Kendskab til det planlagte Massermord paa Theresienstadts Beboere, efter at vi lykkeligt var ankommet til Sverige i Foraaret, sagde Dr. Friediger. Det blev da oplyst gennem autentiske Beretninger fra det internationale Røde Kors, at man ved en Gennemsejning af Nazisternes Kontorer i Theresienstadt, efter at S.S.'erne var flygtet over Hals og Hoved den 5. Maj, havde fundet en Ordre fra et S.S.-Kontor i Berlin, gaaende ud paa, at samtlige Indbyggere i Theresienstadt skulde tilintetgøres senest omkring d. 10. Maj. Ordren var udstedt umiddelbart før vi blev ført til Sverige. De kan forstaa, sagde Overrabbineren, at vi endnu gyser over den Skæbne, der var tiltænkt os...

Danske Gavepakkers uhyre Betydning

— Iøvrigt, fortsatte Dr. Friediger, vil jeg gerne rette en enkelt Fejl i Deres Artikkel i Gaar. De skrev, at ca. 700 Jøder blev taget af Tyskerne og ført til Tyskland. Antallet var heldigvis ikke saa stort. De fik kun fat i knapt 500 under hele Razzien. Heraf døde nogle og halvtreds, ca. fyrretyve døde i de fem første Maanedere. Det var hovedsagelig Sulten, der gjorde det af med dem. Det var, inden vi begyndte at faa Gavepakkerne fra Danmark. Lad mig i denne Forbindelse understrege den uhyre store Betydning, som disse Gavepakker havde for os. Først og fremmest naturligvis rent ernæringsmæssigt, men ogsaa som en moralsk Afstivning. Det styrkede os at vide, at man i Danmark havde Tanke for os selv under de forfærdelige Forhold, der efterhaanden blev derhjemme.

— Det var vel først de Ældste blandt Dem, der bukkede under?

— De havde naturligvis mindst Modstandskraft; der var jo flere meget gamle, en enkelt Mand var 91. Men ogsaa yngre Folk døde i de første Maanedere; det rent psykiske Tryk spillede en Rolle for mange af os.

Dyb Fortvivelse havde grebet alle

— De sad i Horserød den 2. Oktober? — Ja, jeg var blevet hentet sammen med min Søn tidligt om Morgenen den 20. August. Efter et kort Ophold i Als-

gades Skole blev jeg sendt til Horserød, mens min Søn bragtes til Vestre Fængsel. Vi saa først hinanden igen om Bord paa det tyske Transportskib Lørdag Morgen d. 2. Oktober. Jeg blev hentet af Tyskerne sammen med Formanden for Synagorgeforstanderskabet Axel Margolinsky og Ingeniør Ove Meyer. Grosserer Willie Levysohn skulde ogsaa have været med, men da han var i Færd med at barbere sig, da Tyskerne om Morgenen mødte op i Horserødlejren for at hente os, havde man

Dette er Forsiden af en 50 Kroneseddel af de særlige Penge, som Tyskerne havde udstedt for Jøderne i Theresienstadt. Det var ætskiske Kroner. Bemærk Billedet af Moses med de to Sten-tavler med de ti Bud, og i den modsatte Side den femtakkede Jødestjerne. Alle Pengesedlerne var underskrevet af Formanden for Lejrens jødiske Ældsteraad Jacob Edelstein.

ikke Tid at vente paa det, saa han kom først med en senere Transport. Desværre døde han i Theresienstadt et halvt Aars Tid efter Ankomsten.

— Hvordan var Stemningen paa Skibet, da det sejlede bort med Dem?

— Den var præget af Fortvivelse og Uvished. Selv var jeg dybt fortvivlet over mine Trosvællers Skæbne, og ved Synet af dem blev jeg klar over, at her havde jeg en stor Opgave. Jeg forsøgte saa godt, som det var mig muligt, at trøste dem og indgive dem Haab, skønt jeg ikke selv nærede nogen Illusioner.

— Hvor sejlede Skibet hen?

— Til Swinemünde. Det varede 24 Timer, og Forholdene om Bord var forfærdelige. Tyskerne gav os intet at spise, og kun faa havde Mad med. Beholdningerne blev saa fordelt paa den Maade, at Børnene og de Gamle først og fremmest fik noget. Vi kom til Swinemünde Søndag Morgen og blev straks læsset over i Kreaturjernbanevogne og sendt af Sted til Theresienstadt, hvortil vi ankom efter 3 Dages og 2 Nætters Kørsel. Paa hele Rej-sen fik vi kun tørt Brød og en enkelt Gang noget Marmelade.

Tyskerne plyndrede Jøderne for alle Penge og Værdisager

— Var hele Byen indrettet som Ghetto? — Ja, den har normalt 6—7000 Indbyg-

gere, men nu var der ca. 50.000. Vi blev først anbragt i nogle Træbarakker udenfor den egentlige Ghetto, og jeg blev af Tyskerne sat til at være Leder, og samtidig blev jeg gjort til Medlem af det jødiske Ældsteraad. Vor særlige Anbringelse gav Anledning til Rygter om, at der førtes Forhandlinger om vor Hjemsendelse, men otte Dage efter blev vi ført ind i Byen og installeret i en stor Kasse under de frygteligste Forhold. Det var et stort, tomt, mørkt og fugtigt Rum uden andet Møblement end treetagers Senge langs Siderne.

— Fik De Lov at beholde deres eget Tøj?

— Ja, men alle vore Penge og Værdisager blev taget fra os, og vi fik aldrig noget af det tilbage. Flere af Fangerne var jo blevet taget under Forsøg paa at slippe til Sverige, og de havde i den Anledning taget alt, hvad de ejede af Penge, med sig, saa det var betydelige Beløb i danske Penge, Tyskerne derved fik i Hænde.

Maatte betale Told for de danske Gavepakker

— Maatte De arbejde i Lejren?

— Alle imellem 15 og 65 Aar blev fordelt i forskellige Arbejdsgrupper ved Vej- og Jernbanearbejder og forskelligt Haandværk. Mange Kvinder blev sat ind i den tyske Krigsindustri ved Glimmerspaltfabrikationen. Det var det værste Slavearbejde, som fandtes, og de, der først var kommet derind, slap aldrig ud igen. Det var derfor noget af en Sensation i hele Byen, da det lykkedes mig at faa en af de danske Jøder flyttet fra dette Arbejde

Overrabbiner, Dr. phil. M. Friediger.

klar over, at der skulde ske noget særligt. Vi fik pludselig Ordre til at udføre forskelligt Forskønnelsesarbejde i Byen. Saaledes blev der anlagt en meget smuk Græsplæne. Og vi Danske blev nu anbragt i egne mindre Huse, desværre ikke alle, men de fleste af os. Vi var meget desorienteret, indtil vi fik at vide, at der ventedes dansk Besøg.

— Fik De Lov at tale med Deres Landsmænd?

— Ja, som de danske Jøders Repræsentant modtog jeg de to Herrer i det Bibliotek, vi havde faaet gennem Gaver fra Danmark. Der var ca. 1000 Bind udmærket Litteratur, som betød meget for os. Jeg talte med Hr. Hvass og Dr. Henningsen i en Times Tid, naturligvis i Overværelse af nogle Tyskere, hvoriblandt en S.S.-Officer, som talte og forstod Dansk. Vi maatte selvfølgelig være meget forsigtige med, hvad vi sagde, men det lykkedes dog Hr. Hvass at hviske mig i Øret, at han skulde hilse fra Kongen og Biskop Fuglsang Damgaard. Det var Hilsener, som varmede mit Hjerte...

16 blev hængt for et uds muglet Brev

— Der blev ikke sendt Danske fra Theresienstadt til Dødslejrene?

— Nej, det undgik vi. To Gange var enkelte Danske dog i Fare. Den ene Gang var der udtaget en halv Snes Mand til en Transport til en Arbejdslejr i Tyskland. De stod allerede opstillet i Gaarden med Oppakning om Morgenen, da jeg protesterede overfor Kommandanten, idet jeg hævdede, at det var blevet lovet, at danske Jøder ikke skulde sendes bort fra Theresienstadt. Og Kommandanten bøjede sig.

— Hvem havde givet det Løfte?

— Ingen!

— Var de danske Jøder ude for direkte korporlig Mishandling?

— Ikke udover Lussinger og anden Form for Prygl, men vi var Vidne til mange Grusomheder. En Gang blev saaledes 16 unge Jøder ført til Straf i en Fæstning, som laa nogle Kilometer fra Theresienstadt. Deres Forbrydelse bestod i, at den ene af dem havde forsøgt at smugle et Brev ud til sin Moder. De blev alle hængt — og Tyskerne tvang en anden Jøde til at foretage Hængningen...

Dr. Friedigers 25 Aars Jubilæum i Fangenskab

Stueltelig spørger jeg Dr. Friediger om, hvorlænge han nu har været i Danmark. — Det er i Aar 26 Aar siden, at jeg fik mit Embede her i København. Den 13. Januar i Fjor oplevede jeg saaledes mit 25 Aars Jubilæum som Overrabbiner. Jeg maa indrømme, at jeg havde ikke tænkt mig, at det skulde ske under disse Omstændigheder. Vi mindedes dog Dagen med en Gudstjeneste, naturligvis uden Tyskernes Vidende.

— Hvornaar kom De tilbage fra Tyskland?

— Den 15. April blev vi hentet af Svensk Røde Kors, og det er næsten ugerligt at skildre de Følelser, der greb os alle, da vi blev klar over, at vore Trængsler nu var ved at ophøre; man skal selv have været i det for at kunne fatte det. Og vi er lykkelige og taknemlige over, at vi igen er hjemme i et frit Danmark. Vi tænker dog med Sorg paa dem, der aldrig kom tilbage, og vi mindes dem ved en Gudstjeneste i Synagogen den 2. Oktober.

PETER PETERSEN